

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง "การให้ความหมายและการต่อรองในชีวิตคู่ของหญิงรักหญิง" เป็นการศึกษาเรื่องราวและประสบการณ์ของหญิงรักหญิงโดยมีผู้หญิงเป็นผู้สะท้อนตัวตนในฐานะที่เป็นเพศวิถี (Sexuality) อีกรูปแบบหนึ่งในสังคมไทยและเป็นทางเลือก ในการศึกษาวิธีวิทยา ดังนี้

แนวทางการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ข้าพเจ้าใช้ฐานคิดที่เชื่อว่า ความรู้ ความจริงที่มีอยู่ล้วนเป็นสิ่งที่ถูกสร้างมาทั้งสิ้น (Construct) โดยมนุษย์เป็นผู้ให้ความหมาย มนุษย์เป็นผู้สร้างความรู้ และความจริง (Constructivism) มากกว่าที่จะมองความรู้ไปในแนวแบบวิทยาศาสตร์ที่เชื่อว่า ความรู้และความจริงเป็นสิ่งที่มีลักษณะสากล (Universalistic) และเป็นอยู่ทั่วไป (General) ซึ่งเป็นการมองรู้ที่มักอ้างถึงความจริงว่ามีลักษณะเป็นกลางปราศจากอคติของผู้ศึกษา ซึ่งละเลยต่อความสำคัญของประสบการณ์ และความสำคัญของชีวิตประจำวัน ซึ่งไม่อาจลดรูปของประสบการณ์จริงของผู้คนให้มาอยู่ในรูปตัวแปรตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ได้ (Agger, 1991 อ้างถึงใน จันทน์ เจริญศรี, 2544, น. 23)

การศึกษานี้ ข้อมูลจากผู้ร่วมการศึกษาคือความจริงของหญิงรักหญิงแต่ละคน ที่ถ่ายทอดโดยให้ความหมายผ่านประสบการณ์ที่มีมิติทางประวัติศาสตร์ บริบททางสังคม วัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นความรู้ที่ไม่ได้สร้างมาจากสุญญากาศ และให้ความสำคัญกับการตีความเพื่อทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา (interpretivism) ว่า มนุษย์สร้างความหมายต่อประสบการณ์ในชีวิตอย่างไร (ชาย โพธิ์สิตา, 2547, น. 89-91) จากมุมมองและวิธีคิดของตัวหญิงรักหญิงเอง

การศึกษานี้ หญิงรักหญิงจึงเป็นผู้สร้างความจริงในชีวิตตนเอง โดยข้าพเจ้าเลือกวิธีการศึกษาเรื่องราวของหญิงรักหญิง ผ่านแนวคำถาม และการเล่าเรื่อง จากเจ้าของประสบการณ์ ในฐานะที่เป็นเจ้าของเรื่องโดยตรง ซึ่งข้าพเจ้าตระหนักดีว่า การเล่าถึงอดีตแต่ละคน เป็นการเลือกที่จะเล่าหรือให้คำตอบ ซึ่งสะท้อนถึงการมีปฏิสัมพันธ์ของเจ้าของประสบการณ์กับสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ซึ่งย่อมผ่านการตีความและการให้ความหมายและต่อรองกับระบบการให้คุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม

ที่สร้างความหมายให้กับหญิงรักหญิงในลักษณะที่เป็นอื่นมาแล้ว ขณะที่ในกระบวนการรายงานผลงาน ข้าพเจ้าเชื่อว่าไม่สามารถหลีกเลี่ยงพ้นไปจากการตีความด้วยเช่นกัน

กระบวนการวิจัย

การพัฒนาในกระบวนการวิจัยนี้ถือว่าทุกกระบวนการ ผู้เข้าร่วมการศึกษาต่างมีส่วนร่วมในการพัฒนางานวิจัยตลอดทุกช่วง แต่ละคนอาจจะมีส่วนช่วยมากน้อยแตกต่างกัน นับตั้งแต่ข้าพเจ้าเริ่มมีความสนใจเรื่องการให้ชีวิตคู่ของหญิงรักหญิง จากที่เห็นคู่ของเพื่อนซึ่งก็เป็นคู่หนึ่งใน การศึกษานี้คือ สุกกับฝนที่ทั้งคู่ได้กลับไปใช้ชีวิตร่วมกันที่ต่างจังหวัด ข้าพเจ้าได้เริ่มปรึกษาหารือ และบอกกล่าวล่วงหน้าไว้ว่าอยากจะทำให้ทั้งคู่เป็นผู้ให้ข้อมูลด้วย เพราะข้าพเจ้าสันนิษฐาน ณ เวลานั้นว่า การที่คู่หญิงรักหญิงอยู่ด้วยกันอย่างเปิดเผยในชุมชนจะต้องต่อสู้กับหลายอย่าง และสงสัยว่าทั้งคู่จะได้รับการยอมรับจากครอบครัวและชุมชนอย่างไร

ในช่วงเวลาของการพัฒนาหัวข้อ กลุ่มอาจารย์ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน ทำงานด้านสิทธิมนุษยชนในประเด็นสนับสนุนสิทธิของคนรักเพศเดียวกัน กำลังมีโครงการวิจัยและปฏิบัติการเรื่อง “ความเป็นจริงเกี่ยวกับระบบความคิดเรื่องเพศและความสัมพันธ์ของหญิงรักหญิง: แนวทางการให้คำปรึกษาเชิงสร้างสรรค์” ซึ่งทำการเก็บรวบรวมและนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับหญิงรักหญิงใน ส่วนที่เป็นมายาคติ ความเชื่อ ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เพื่อจัดทำเป็นคู่มือเผยแพร่ให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องที่ทำงานด้านการให้คำปรึกษา ได้ให้การสนับสนุนทั้งในด้านข้อมูลในการศึกษาเพื่อพัฒนาหัวข้อวิทยานิพนธ์ จนท้ายสุด ข้าพเจ้าเลือกที่จะพัฒนาหัวข้อในประเด็นชีวิตคู่ของหญิงรักหญิง และเริ่มต้น ค้นหาหญิงรักหญิงที่มาเป็นผู้เข้าร่วมการศึกษา ด้วยวิธีการถามไถ่จากเพื่อนหญิงรักหญิงที่เป็นคนรู้จักและเปิดเผยความสัมพันธ์กับตัวผู้ศึกษาก่อนจากนั้นก็อาศัยการบอกผ่านจากคนรู้จักนั้นแนะนำเพิ่มเติม (snow ball)

ข้าพเจ้าได้เล่าถึงหัวข้อวิจัยที่สนใจนี้ให้ทราบกับปรีศนาซึ่งเป็นเพื่อนสนิทที่รู้จักกันมานานเกือบสิบปีทราบ ทั้งคู่ต่างยินดีสนับสนุนการศึกษาของข้าพเจ้า และยินดีเป็นหนึ่งในคู่ที่จะให้ข้อมูล ตลอดจนช่วยกันหาคู่หญิงรักหญิงที่เชื่อว่าจะมีความพร้อมที่จะเปิดเผยเรื่องของตนเองและเรื่องราวเมื่ออยู่ร่วมกันกับคนรักได้ การศึกษานี้จึงมีหญิงรักหญิงเป็นผู้เข้าร่วมการศึกษาทั้งหมด 4 คู่ด้วยกัน ดังนี้

ทรายและปรีศนา ได้ช่วยแนะนำให้ลองทาบตามคู่ของเอ ซึ่งข้าพเจ้าจะสนิทสนมกับเออยู่ แต่ก็ไม่คุ้นเคยกับมะลิมากนักแม้ว่าจะรู้จักกันมานานแล้วก็ตาม เมื่อได้ทาบตามทั้งคู่ก็ยินดีจะเล่าเรื่องราวในชีวิตคู่ให้เป็นข้อมูลการวิจัย คู่ของทรายกับปรีศนา และเอกับมะลิ เป็นคู่หญิงรักหญิง

2 คู่ ต่างทำงานในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนด้วยกันทั้งสิ้นโดยเธอเป็นคนที่เพิ่งเข้ามาทำงาน ณ ช่วงเวลาที่สัมภาษณ์ ขณะที่คนอื่น ๆ ทำงานในประเด็นนี้มานานพอสมควร แก้วกับแมว และ สุกกับฝน ต่างเป็นเพื่อนเก่าในสมัยเรียนปริญญาตรี ซึ่งทั้ง 2 คู่นี้จะไม่รู้จักกัน ข้าพเจ้าได้ติดต่อกับ แก้วและแมว ที่เคยรู้จักกันสมัยทำกิจกรรมช่วงปริญญาตรี ทั้งคู่เคยทำงานกับคนในชุมชนกรุงเทพฯ ต่อมาออกไปเปิดกิจการส่วนตัว ขายน้ำเต้าหู้ในตลาดและรับงานอื่น ๆ เช่น ทำงานเป็นโครงการ ระยะสั้นชั่วคราว เมื่อข้าพเจ้าติดต่อและเล่าถึงงานที่กำลังทำอยู่ ทั้งคู่ก็ยินดีจะเป็นผู้เข้าร่วมการศึกษา และได้แนะนำให้รู้จักกับหญิงรักหญิงทั้งแก้วและแมวต่างสนิทสนมด้วยคนหนึ่ง ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ บริหารระดับสูงในโรงพยาบาล ข้าพเจ้าได้การรู้จักกันอาจารย์ท่านนี้ซึ่งมีอัธยาศัยดีและยินดีจะให้ คำปรึกษาด้านงานวิจัย ส่วนข้าพเจ้าเองก็สนใจอยากให้ท่านเป็นผู้เข้าร่วมการศึกษาด้วย แต่เมื่อ แจ้งรายละเอียดเรื่องงานวิจัยให้ทราบ อาจารย์ก็ได้แสดงท่าทีวิตก เกรงจะถูกเพ่งเล็งจากหน่วยงาน พร้อมกับเล่าว่าเพื่อนที่อยู่ด้วยกันไม่พร้อมที่จะคุยเรื่องนี้ ประเด็นนี้นำมาสู่การสนทนาระหว่างข้าพเจ้า แก้วกับแมว และก็ทำให้ข้าพเจ้ามีเข้าใจถึงความละเอียดอ่อนในเรื่องนี้มากยิ่งขึ้นว่า การเปิดเผย ตัวเองว่าเป็นหญิงรักหญิงนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ เป็นข้าราชการ เพราะ การเปิดเผยเรื่องการมีชีวิตคู่เป็นผู้หญิง ต้องมีความพร้อมที่จะเสี่ยงต่อผลในหน้าที่การงาน ฉะนั้น การที่จะมีคู่หญิงรักหญิงมาเล่าประสบการณ์ชีวิตคู่ให้ฟังได้นั้นไม่ง่ายเอาเลย ทำให้ในการศึกษานี้ ไม่ได้มีการสัมภาษณ์อาจารย์ท่านนั้นด้วย

คู่ของสุกกับฝน เป็นเพื่อนรุ่นน้องในกลุ่มที่ทำกิจกรรมในมหาวิทยาลัย ปัจจุบันทั้งคู่ไปใช้ ชีวิตในต่างจังหวัดที่บ้านของสุ และเป็นคู่เดียวที่ยังอยู่ภายใต้สายตาของพ่อแม่ ภายหลังการให้ สัมภาษณ์ และอยู่ระหว่างการเขียนรายงาน ข้าพเจ้าได้ทราบว่า ทั้งคู่แยกทางกันแล้ว ทำให้การติดต่อกันในระยะหลัง ๆ ได้ขาดช่วงไป อย่างไรก็ตาม นับแต่ข้าพเจ้าได้พัฒนาหัวข้อเรื่องหญิงรักหญิง เพื่อนผู้ร่วมงานวิจัยถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการให้กำลังใจกับนักศึกษา เรียกได้ว่าเป็น กัลยาณมิตรที่ดีมาโดยตลอด

วิธีการในการเก็บข้อมูล

การศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลที่ได้จากการเล่าเรื่องของผู้ร่วมการศึกษา (Narrative interview) ที่ผ่านกระบวนการ เลี้ยงดู การเรียนรู้เรื่องเพศภาวะ เพศวิถีและประสบการณ์ทางเพศ การใช้ชีวิตคู่เพื่อเป็นการรวบรวม ข้อมูลในลักษณะหลากหลายมิติของปรากฏการณ์ให้ได้ภาพรวมและเกิดความเข้าใจได้อย่างรอบด้าน (ชาย โพธิ์สิตา, 2547, น. 34-35) จุดหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพที่ปฏิเสธไม่ได้คือ เรื่องของการตีความ

(interpretive) เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ในชีวิตของผู้คน (ชาย โพธิ์สีดา, 2547, น. 8) ด้านหนึ่งคือการให้อำนาจแก่ผู้เขียนเป็นผู้กำหนดทิศทางการนำเสนอ ฉะนั้นผู้เขียนจึงต้องตระหนักกับสิ่งที่จะสื่อสารออกไป เพื่อที่จะทำให้งานยังคงเป็นการสะท้อนเรื่องราวของผู้เล่า (ซึ่งให้อำนาจในการเล่าเรื่องเฉพาะบางเรื่องเช่นกัน) และถูกส่งผ่านมาทางเอกสารนี้โดยผู้เขียน และผู้อ่านย่อมมีสิทธิจะตั้งคำถามและอาจจะตีความกับข้อความในเนื้อหาเหล่านี้ได้เช่นกัน

เครื่องมือที่ใช้ ในการเก็บข้อมูล เนื่องจากงานศึกษานี้ ข้าพเจ้าเห็นว่า ข้อมูลที่จะใช้นั้น ต้องเป็นข้อมูลที่เป็นเรื่องเป็นส่วนตัวซึ่งมีรายละเอียดและความละเอียดอ่อน และซับซ้อนในแต่ละคน แม้จะเป็นประเด็นที่ผู้ศึกษาสนใจแต่ก็เป็นประเด็นใหม่สำหรับการทำความเข้าใจของตัวเอง ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงเลือกที่จะใช้วิธีการพูดคุยกัน กับผู้เข้าร่วมการศึกษาในลักษณะที่ไม่ต้องมีความเป็นทางการมาก และเน้นให้ผู้เข้าร่วมการศึกษาได้เป็นผู้เล่าเรื่องราวของตนเอง (Narrative interview) โดยจะมีแนวคำถามไว้ด้วย โดยเน้นที่จะรับฟังสิ่งที่ผู้เข้าร่วมการศึกษาได้เล่าเรื่อง (Narrative Approach) ของตัวเองในการเก็บข้อมูล

ก่อนทำการสัมภาษณ์ ข้าพเจ้าจะบอกถึงเป้าหมายการทำงานกับหญิงรักหญิงว่า อยากให้เรื่องราวการใช้ชีวิต และวิถีคิด การมีชีวิตคู่ของหญิงรักหญิงได้เป็นเรื่องที่สร้างกำลังใจให้กับเส้นทางเลือกที่แต่ละคนเลือกแม้ว่าจะอยู่ในสังคมที่รักต่างเพศเป็นกระแสหลัก และจะถามการยินยอมก่อนการสัมภาษณ์ ตลอดจนย้ำเสมอเกี่ยวกับประเด็นการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลว่าเป็นสิ่งสำคัญ

ในการเล่าเรื่องของผู้ให้ข้อมูลในด้านหนึ่งอาจจะมีการวางกรอบคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลซึ่งเป็นการให้อำนาจของผู้วิจัยในการกำหนดแนวการทำงานเพื่อความสะดวก ซึ่งอาจมีผลทำให้ผู้เข้าร่วมการศึกษตกในสถานะผู้ถูกศึกษา (object) เป็นเป้าหมายของการค้นหาข้อมูล กระบวนการที่สำคัญหนึ่งในการศึกษานี้ที่เพิ่มเติมเข้ามาคือ การได้ให้ผู้เข้าร่วมการศึกษาได้เพิ่มเติมหรือบอกเล่าสิ่งต่าง ๆ เพิ่มเติม และยังได้มีการทำงานร่วมกันคือ การที่ผู้เข้าร่วมการศึกษามีส่วนในการพัฒนาแนวคำถามของการวิจัย ข้าพเจ้าเชื่อว่าจะเป็นการช่วยลดขอบเขตการกำหนดกรอบคำตอบที่มาจากตัวเองและทำให้ผู้เข้าร่วมการศึกษายู่ในฐานะผู้ร่วมงานวิจัย

จุดยืนของนักวิจัย

ในการศึกษาและผลิตผลงานวิจัยออกมาครั้งนี้ ข้าพเจ้าต้องการให้ความสำคัญวิถีชีวิตของหญิงรักหญิงที่ถูกกลบเกลืนในสังคม การให้พื้นที่กับหญิงรักหญิงสะท้อนเรื่องราวของตนเองจึงเป็นส่วนสำคัญของการยอมรับตัวตนของเธอและเป็นการเสริมความเชื่อมั่นในการเลือกใช้ชีวิตคู่

ของแต่ละคน คู่ของแก้วกับแมว หรือสุกับฝนเองก็ไม่เคยมีพื้นที่ที่จะพูดเรื่องความสัมพันธ์และชีวิตคู่กับผู้อื่นได้อย่างตรงไปตรงมาว่า ตนเป็นคู่รักผู้หญิงที่อยู่ด้วยกัน และมีความสัมพันธ์ทางเพศกัน เพราะคนจะมองว่าผิดปกติ

การศึกษานี้ผู้เข้าร่วมการศึกษา ยังอยู่ในฐานะของผู้ร่วมการวิจัย ที่จะไม่มีการเปิดเผยในฐานะเป็นผู้ให้ข้อมูลในลักษณะฝ่ายยอมตาม (passive) หรือมีหน้าที่เฉพาะตอบคำถามหรือให้ข้อมูลเท่านั้น แต่การศึกษานี้ ผู้ศึกษากับผู้ร่วมการศึกษามีความเกี่ยวข้อง เรียนรู้และรู้จัก คลุกคลีกันมาทั้งในสถานะที่ข้าพเจ้าเป็นเพื่อนรุ่นเดียวกัน เป็นรุ่นพี่ และเป็นน้อง ตลอดจนช่วงของการเก็บข้อมูล ข้าพเจ้าก็ได้มีส่วนร่วมทำกิจกรรมหลายอย่างร่วมกับแต่ละคู่ บรรยาการะของการทำงานชิ้นนี้จึงเต็มไปด้วยกระบวนการแห่งกัลยาณมิตร และผู้เข้าร่วมการศึกษาได้เป็นผู้เปิดพื้นที่ให้ข้าพเจ้าได้ทำความรู้จักกับหญิงรักหญิงในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อเรียนรู้ได้ความเป็นเพื่อนสนิทสนมคุ้นเคยกัน

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ข้าพเจ้าต้องตั้งหลักกับวิธีคิดและการมองหญิงรักหญิงของตนเอง คือการตั้งคำถามกับวิธีคิดแบบรักต่างเพศที่ครอบงำตนเองอยู่และมีผลเกี่ยวเนื่องไปถึงมุมมองในการวิเคราะห์ของข้าพเจ้า เพราะแม้ว่าข้าพเจ้าจะคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล แต่ด้านหนึ่งข้าพเจ้าก็ยังมีความเป็นคนนอก ยังไม่มีประสบการณ์รักเพศเดียวกันมาก่อนและบางครั้งก็ไม่ได้ตั้งคำถามกับวิธีคิดแบบเหมารวมที่ติดมากับตัวเอง หากไม่มีการหักท้วงจากคณาจารย์ที่ปรึกษา ข้าพเจ้าก็อาจยังมีการพลั้งเผลอและมีความคาดหวังให้ชีวิตคู่หญิงรักหญิง ให้ต้องดำเนินตามกรอบรักต่างเพศซึ่งอาจจะมาจากมุมมองของตนเองมากกว่ามาจากความคิดของแต่ละคน การทำงานจึงต้องตระหนักมากขึ้น และต้องทำความเข้าใจกับวิถีของหญิงรักหญิง จากการให้ความหมายกับชีวิตคู่ของหญิงรักหญิง ซึ่งอาจมีการเลียนแบบความสัมพันธ์รักต่างเพศหรืออาจจะไม่เคยคิดถึงรูปแบบความสัมพันธ์ใด ๆ ในการศึกษาครั้งนี้จึงเป็นกระบวนการพัฒนาตัวเองของผู้ศึกษา อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่า ผลงานชิ้นนี้จะสะท้อนว่า ผู้ศึกษาสามารถหลุดพ้นไปจากกรอบความคิดที่ครอบงำตนเองได้เสียทั้งหมด

ลักษณะของข้อมูลการสัมภาษณ์

ในการสัมภาษณ์ระดับลึก ข้าพเจ้าได้มีผู้เข้าร่วมการศึกษาที่เป็นหญิงรักหญิงให้สัมภาษณ์ทั้งหมด 8 คน ซึ่งเป็นผู้ที่ยอมรับว่ามีคู่ คนรักเป็นหญิง โดยปัจจุบันใช้ชีวิตคู่อยู่ร่วมกับคู่รักมาไม่น้อยกว่า 5 ปี ทั้งนี้ข้าพเจ้าเห็นว่า ระยะเวลาในการอยู่ร่วมกันไม่ใช่เครื่องวัดความยั่งยืนของชีวิตคู่ แต่เห็นว่า ช่วงระยะเวลาดังกล่าว ถือว่าไม่มากนักน้อยจนเกินไปสำหรับคู่รักที่อยู่ร่วมกันจะสร้างความหมายกับความสัมพันธ์ของตนเองได้ และการเป็นผู้เข้าร่วมการศึกษาดังกล่าวต้องการ

สมัครใจที่จะให้สัมภาษณ์ได้ทั้งแบบเดี่ยวและการสัมภาษณ์เป็นคู่ ในการสัมภาษณ์จะแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ การสัมภาษณ์แบบเดี่ยวและการสัมภาษณ์คู่หญิงรักหญิง

ช่วงแรกเป็นการสัมภาษณ์ระดับลึกแบบเดี่ยว ศึกษาเรื่องราวประสบการณ์ชีวิตในอดีตของหญิงรักหญิงแต่ละคน ซึ่งอาจจะมีประสบการณ์ทางเพศที่แตกต่างหลากหลาย รวมถึงความสัมพันธ์กับคนรักปัจจุบันที่ใช้ชีวิตคู่ร่วมกันอยู่ด้วย เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงแนวคิดการมองเรื่องชีวิตคู่จากอดีตและปัจจุบัน

ช่วงที่สอง เป็นการสัมภาษณ์คู่รักหญิงรักหญิง ถึงกระบวนการพัฒนาชีวิตคู่ การอยู่ร่วมกัน กิจวัตรประจำวันต่าง ๆ ปัญหาในชีวิตคู่ การสร้างการยอมรับต่อสังคมรอบข้าง การวางแผนและความต้องการในอนาคต นอกเหนือจากข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ยังเป็นการสังเกตการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน การต่อรองระหว่างคู่ และการให้ความหมายกับชีวิตร่วมกันของคู่หญิงรักหญิง

ในการสัมภาษณ์ระดับลึก จะมีการนัดเวลาผู้เข้าร่วมการศึกษารายบุคคล และนัดวันสัมภาษณ์ร่วมกันเป็นคู่อีกครั้งภายหลัง ก่อนการสัมภาษณ์ข้าพเจ้าจะขออนุญาตอัดเทปการสัมภาษณ์ทุกครั้ง โดยชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย บันทึกรวันที่สัมภาษณ์ เมื่อได้รับอนุญาตจึงเริ่มต้นการพูดคุยกับผู้เข้าร่วมการศึกษา เมื่อสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการศึกษาลงแล้ว ข้าพเจ้าจะเป็นผู้ถอดเทปการสัมภาษณ์แบบคำต่อคำเองทั้งหมด ผู้เข้าร่วมการศึกษา จะเป็นผู้กำหนดชื่อสมมติของตนเองไว้ในการเล่าเรื่องในงานและบางครั้งเป็นผู้เสนอชื่อเรื่องในบทที่ว่าด้วยเรื่องราวของตนเอง เมื่อเขียนเรื่องของแต่ละคนเสร็จก็จะส่งให้เจ้าของเรื่องได้ทบทวนอีกครั้งในส่วนของข้อมูล เมื่อนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์และพบว่า มีข้อมูลส่วนใดที่ขาดหายหรือยังไม่สมบูรณ์ จะมีการติดต่อขอให้มีการขอให้เล่าเรื่องเพิ่มเติมในแต่ละประเด็นเป็นลักษณะการพูดคุยกัน เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ให้สมบูรณ์ขึ้น

ข้าพเจ้าเห็นว่า ด้านที่ดีของการที่ผู้เข้าร่วมการศึกษาคือเป็นคนที่มีทัศนคติคุ้นเคยกัน คือ ทำให้ผู้เข้าร่วมการศึกษามีความไว้วางใจ ลดความตึงเครียดในการพูดคุยที่จะต้องพูดเรื่องราวที่เป็นส่วนตัว หรือความลับกับนักวิจัย ขณะเดียวกัน ผู้ศึกษาก็มีฐานเรื่องราวชีวิตของแต่ละคนอยู่บ้างซึ่งช่วยให้การเชื่อมร้อยความเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ของแต่ละคนทำได้ดีขึ้น ข้าพเจ้าเชื่อว่าการได้มีส่วนร่วมคิดและออกความเห็นกับแนวคำถามมาก่อนหน้านี้จะช่วยลดช่องว่างระหว่างการเป็นผู้ศึกษากับผู้ถูกศึกษาลงได้ แต่สิ่งที่ถือว่า เป็นข้ออ่อนคือ ความคุ้นเคยกันทำให้บางครั้งไม่กล้าที่จะพิพากษ์วิจารณ์รูปแบบความสัมพันธ์ที่มองว่ามีลักษณะไม่เท่าเทียมปรากฏอยู่ แต่ข้าพเจ้าเชื่อว่าข้อมูลที่ปรากฏจะทำให้ผู้อ่านสามารถมองเห็นตัวตนและการให้ความหมาย กับแต่ละการกระทำในแต่ละคนได้ดีขึ้น

การให้ความหมายกับคำที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาค้างนี้จะใช้ คำว่า หึงรักหึง หมายถึง ผู้หึง (โดยเพศรีระ) ที่ ณ ปัจจุบันยอมรับว่า มีคนรักเป็นคนเพศเดียวกัน ไม่ว่าเธอผู้นั้นจะนิยามตนเองว่าอย่างไรก็ตาม

ชีวิตคู่ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างคู่หึงรักหึงที่อยู่ด้วยกันในปัจจุบัน ซึ่งแต่ละคู่จะนิยามความสัมพันธ์ว่า คือชีวิตคู่เอง โดยที่ก่อนหน้านี้แต่ละคนอาจจะมีประสบการณ์ทางเพศที่หลากหลายและแตกต่างกันมาก่อนจะมีการพัฒนาความสัมพันธ์กับคู่คนล่าสุดนี้ และชีวิตคู่ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่า ความแน่นอนตายตัวว่าทั้งคู่จะต้องดำรงความสัมพันธ์ไปตลอด แต่ละคู่อาจจะพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ได้ในอนาคต

ประสบการณ์ในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้เข้าร่วมการศึกษา

ดังที่ได้กล่าวข้างต้นแล้ว การศึกษาค้างนี้จะเต็มไปด้วยกลุ่มกัลยาณมิตร ก่อนที่จะมีการสัมภาษณ์คู่หึงรักหึง มะลิกับเอ ทราภัยกับปริศนา และข้าพเจ้าได้มีโอกาสนั่งกินข้าวด้วยกันหลายครั้ง ซึ่งทำให้แต่ละคนได้มีพื้นที่ที่จะเล่าประสบการณ์ในวัยเด็กของตนเอง หรือแม้แต่ประสบการณ์ทางเพศ แม้ว่าเราจะเป็นเพื่อนรู้จักกันมานานหลายปี แต่การได้พูดคุยในพื้นที่ส่วนตัวทำให้แต่ละคนสามารถเล่าถึงประสบการณ์และเพศวิถีแบบหึงรักหึงของตัวเองได้เต็มที่ เป็นตัวของตัวเอง และดูมีพลัง เพิ่มความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเองยิ่งขึ้น ถ้าคิดในทางกลับกัน การที่สังคมรักต่างเพศไม่มีพื้นที่ให้กับความแตกต่าง แม้จะได้แสดงออกว่าต่อต้าน แต่การมองไม่เห็นตัวตนที่แตกต่างนั้นถือเป็นความรุนแรงที่กดทับและเข้าไปทำลายตัวตนของคนที่ถูกทำให้เป็นอื่นได้อย่างร้ายกาจทีเดียว

ประสบการณ์ร่วมกันที่ครั้งหนึ่งที่ทราภัย ปริศนา เอ และมะลิ พาข้าพเจ้าไปงานปาร์ตี้ของกลุ่มเลสส์ที่จัดขึ้นสำหรับหึงรักหึง ซึ่งจะมีผู้หึงไปร่วมงานเป็นจำนวนมาก ทั้งที่มาเป็นคู่และมาเป็นกลุ่ม ข้าพเจ้ามองว่า ที่นั่นเหมือนเป็นพื้นที่จำลองโลกสาธารณะที่ทำให้หึงรักหึงแต่ละคนสามารถแสดงออกถึงตัวตนในแบบของคนที่มีเพศวิถีที่แตกต่างได้ไม่ต้องทำตัวเหมือนคนไม่มีเพศ เป็นพื้นที่ในการทำให้หึงรักหึงได้รู้จักกันโดยไม่ต้องเกรงว่าจะถูกมองว่าผิดปกติ แต่ก็อาจจะเป็นพื้นที่ของหึงรักหึงที่มีกำลังทรัพย์ มีโอกาสและมีเวลาที่จะมาร่วมกิจกรรมแบบนี้ได้เท่านั้น ขณะที่หึงรักหึงอยู่กับฝนเล่าถึงชุมชนที่ตนเองอยู่ว่า ในชุมชนมีคู่หึงรักหึงอยู่ประมาณ 4 คู่ ซึ่งมีโอกาสพบหน้า พูดคุยกัน แต่ก็ไม่กล้าจะทำความสนิทสนมกันในฐานะเป็นคนรักเพศเดียวกัน เพราะเกรงจะเป็นที่จับจ้องและเกรงว่าคู่ของแต่ละฝ่ายจะเข้าใจผิด ฉะนั้น การรวมตัว

ของหญิงรักหญิงในเชิงการเสริมพลังในกลุ่มตนเองจึงจะเกิดขึ้นเองได้ยาก และอาจไม่ใช่ความต้องการของหญิงรักหญิงทุกคน

การสร้างปฏิสัมพันธ์กับหญิงรักหญิงแต่ละคู่

ก่อนที่จะมีการสัมภาษณ์หญิงรักหญิงแต่ละคน และการสัมภาษณ์คู่ ข้าพเจ้าได้มีกระบวนการทบทวน และการพัฒนาความคุ้นเคยกับแต่ละคู่ ดังนี้

1. การนัดสัมภาษณ์คู่ของแก้วกับแมวเป็นคู่แรก หลังจากการนัดหมายกันที่ร้านขายน้ำเต้าหู้ ข้าพเจ้าได้นำแนวคำถามไปให้คู่ เมื่อปรับตามความคิดเห็นของทั้งคู่แล้ว มีการนัดไปเยี่ยมบ้าน กินข้าวด้วยกันตอนเย็น และช่วยกันทำน้ำเต้าหู้ตอนค่ำและช่วงเช้าก็ออกไปขายน้ำเต้าหู้ การสัมภาษณ์จึงได้คุยกับแก้วก่อน เพราะแก้วจะเป็นตัวหลักที่อยู่บ้านหลังจากขายของเสร็จ ตอนเย็นวันต่อมาจึงได้คุยกับแมวซึ่งกลับมาจากทำงาน และคุยพร้อม ๆ กันอีกครั้ง พบว่า การที่เราเข้าไปในฐานะคนสนใจและยอมรับความสัมพันธ์หญิงรักหญิง ทำให้ทั้งแก้วและแมวต่างมีความสุขกับการได้สะท้อนความหลัง ที่บางส่วนของชีวิตแฝงไปด้วยปมปัญหา และยังคงมีต่อรองระหว่างกัน หลังจากสัมภาษณ์และถอดเทปเสร็จแล้ว ในการขอข้อมูลเพิ่มเติม ข้าพเจ้าใช้วิธีการติดต่อทางโทรศัพท์เป็นหลัก และยังมีการติดต่อกันต่อมาเรื่อย ๆ จนปัจจุบัน

2. สุกกับฝน อาจจะสามารถได้ว่าเป็นคู่แรกที่ข้าพเจ้าติดต่อพูดคุยไว้ก่อนหน้านี้นานมาก แต่การที่ทั้งคู่อยู่ในพื้นที่ต่างจังหวัด ทำให้โอกาสได้พบพูดคุยในลักษณะต่อเนื่องทำได้ยาก การสัมภาษณ์ข้าพเจ้าเดินทางไปพบทั้งคู่ที่ต่างจังหวัด ครั้งแรกที่ได้คุยกับสุกพบว่า สุกอาจจะอาย ๆ แต่ก็ยินดีจะเล่าเรื่องอย่างเปิดเผยและเป็นครั้งแรกที่ทำให้สุกมีพื้นที่แสดงออกถึงความรู้สึกที่มีต่อทางเลือกเป็นหญิงรักหญิงของเธอเอง ขณะที่ฝนออกจะมีลักษณะ ไม่ค่อยพูดหรือแสดงความรู้สึกต่อเรื่องราวของตนเองมากนัก

3. ทรายกับปริศนา ถือว่าเป็นคู่อาสาสมัครคู่แรก และพยายามจัดสรรเวลาเพื่อให้ข้าพเจ้าทำงานให้ลุล่วงลง แม้ว่าทรายจะออกอาการหัวเราะ เิน ๆ ในการเริ่มต้นที่จะต้องให้สัมภาษณ์ แต่ผ่านไปพักหนึ่งทรายก็ตั้งหลักกับตัวเองได้ดี ขณะที่ปริศนาดูเหมือนจะตั้งหลักกับการให้สัมภาษณ์มาก่อน ช่วงเวลาที่มีความสุขดูเหมือนจะเป็นช่วงที่ทั้งคู่ได้มานั่งคุยด้วยกันในวันต่อมา นอกเหนือจากการให้สัมภาษณ์แล้ว สำหรับหญิงรักหญิงคู่นี้ ไม่ว่าข้าพเจ้าจะมีข้อสงสัยในประเด็น ณ เวลาใด ทั้งคู่ก็ยินดีสละเวลาในการตอบคำถามของข้าพเจ้าเสมอ รวมทั้งมักเป็นผู้ชักชวนคุยเพื่อให้เกิดประเด็นที่ช่วยกันวิเคราะห์เวลาได้อยู่ด้วยกันเป็นกลุ่ม

4. มะลิกับเอ ข้าพเจ้าได้สัมภาษณ์เอก่อน เอนั้นพร้อมที่จะเล่าและดูเหมือนอยากเล่าสิ่งที่ยังฝังอยู่ในใจเพื่อสะท้อนเรื่องราวของตนออกมา ขณะที่เมื่อไปสัมภาษณ์มะลิซึ่งเป็นผู้ใหญ่กว่า มะลิเริ่มต้นด้วยการขยี้เรื่องทัศนคติ การมองปัญหาหญิงรักหญิงของข้าพเจ้าและตั้งคำถามกับผู้ศึกษา ประเด็นสำคัญที่มะลิพยายามได้บอกไว้คือ มะลิเชื่อว่า คนในสังคมต่างรับรู้และมองเห็นหญิงรักหญิงว่ามีอยู่ แต่เป็นการมองเขาอย่างคนผิดปกติ มะลิเชื่อว่า คนในสังคมรับรู้ว่ามีหญิงรักหญิงอยู่แต่อาจจะบอกได้ว่าคนทั่วไปอาจไม่รู้จักรายละเอียดของหญิงรักหญิง ระหว่างที่ได้รับฟังและรู้จักกับชีวิตคู่ของเอกับมะลิ ข้าพเจ้ามีข้อสังเกตว่า นอกเวลาทำงาน มะลียังเป็นคนที่ยกหญิงรักหญิงหลาย ๆ คนให้ความเชื่อถือ ไว้วางใจและเข้ามาพบปะ พูดคุยปรึกษาทั้งในแง่ส่วนตัวและเรื่องงานอยู่เสมอ มะลิเป็นเสมือนจุดศูนย์รวมของการนัดหมายของกลุ่มหญิงรักหญิงด้วยกัน

ความเหมือน ความต่างของแต่ละคู่

ในที่นี้จะกล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานบางอย่างที่อาจจะเป็นทั้งจุดอ่อนและจุดแข็งของผู้เข้าร่วมการศึกษา ในการศึกษาในเรื่องนี้

1. การมีชีวิตคู่ของคนทั้ง 4 คู่ จะเห็นว่า ทุกคู่ล้วนอยู่ในวัยของคนทำงาน ซึ่งถือว่า เป็นช่วงวัยและช่วงชีวิตที่แต่ละคนค่อนข้างมีความมั่นคงลงหลักปักฐานแล้ว ด้านวัยวุฒิก็ถือว่าวุฒิภาวะกล่าวยืนยันที่จะเลือกวิถีชีวิต วิถีทางเพศของตนเองได้ แต่ก็พบว่า คู่ของสุกับฝนั้น สุทำงานโดยมีเงินเดือน ขณะที่ฝนไม่ได้ทำงานประจำ แต่ทำงานอยู่ในสวนของสุ พบว่า ครอบครัวสุไม่ค่อยสนับสนุนให้ฝนมีส่วนเกี่ยวข้องกับผลผลิตในสวน นำมาซึ่งปัญหาที่ทั้งคู่ยังหาข้อตกลงไม่ได้

2. ในด้านการศึกษา ผู้เข้าร่วมการวิจัยส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี (มี 1 คนจบปริญญาโท และ 1 คนกำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี) แม้ว่าบางคนอาจจะมีพื้นฐานครอบครัวมาจากชนบทหรือชนชั้นกลางก็ตาม แต่ชีวิตคู่ของคนเหล่านี้ค่อนข้างจะเป็นชีวิตคู่ของหญิงรักหญิงที่เป็นชนชั้นกลาง แยกตัวออกมาทำงานและอยู่กันตามลำพังนอกบ้าน มีเพียง 1 คู่เท่านั้น ที่อาศัยอยู่ในชุมชนของครอบครัวเดิม

การมีหน้าที่การงานที่รับผิดชอบตนเองได้ จึงถือเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้หญิงรักหญิงกลุ่มนี้มีอำนาจในการต่อรอง ตัดสินใจจะมีชีวิตคู่เป็นหญิงรักหญิงได้อย่างมั่นคงหนักแน่น เพราะแต่ละคนต่างพึ่งพาตัวเองได้

3. ผู้เข้าร่วมการศึกษาทั้ง 4 คู่ต่างยอมรับต่อกันว่าเป็นหญิงรักหญิงด้วยกันทั้งคู่ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ทั้งคู่มีความมั่นคงทางจิตใจมากยิ่งขึ้น และทำให้คนทั้งคู่มีพลังในการที่จะต่อรองกับความขัดแย้งหรือแรงเสียดทานรอบด้านที่อาจเกิดขึ้นได้ แม้ว่าจะไม่ได้ประกาศตัวกับสังคมภายนอกก็ตาม

การสร้างแนวคำถาม

อาจกล่าวได้ว่า ข้าพเจ้าไม่มีประสบการณ์หรือความสัมพันธ์กับคุรุภักในแบบหญิงรักหญิง โดยตรงมาก่อน ทำให้โดยส่วนตัวแม้ว่าจะสนใจทำวิจัยในประเด็นนี้แต่ก็ขาดซึ่งความมั่นใจในการทำงานวิจัยออกมา ฉะนั้นในการทำงานให้สำเร็จลุล่วง จึงกล่าวได้ว่า มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมการศึกษานั้นเองที่ทำให้ข้าพเจ้าไม่รู้สึกว่าเป็นคนอื่น และทำให้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสเรียนรู้วิถีชีวิต ความคิดของหญิงรักหญิงได้มากขึ้น และช่วยเสริมความเชื่อมั่นให้กับข้าพเจ้าได้เป็นอย่างดี

หลังจากมีความชัดเจนมากขึ้นว่า ข้อการทำวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาเรื่องราวชีวิตคู่ของหญิงรักหญิง ข้าพเจ้าจึงได้หารือกับกลุ่มผู้เข้าร่วมการศึกษา และช่วยกันคิดว่า แนวคำถามควรจะประกอบไปด้วยเนื้อหาอะไรบ้าง ซึ่งเริ่มหารือจากเพื่อนสนิทที่เป็นผู้เข้าร่วมการศึกษาที่อยู่ใกล้ชิดกันก่อน คือ ทนาย ปริศนา เอ และมะลิ เมื่อได้เป็นแนวคำถามที่ออกมาแบบกว้าง ๆ แล้ว ก็มีการนัดหมายกับแก้วกับแมว และติดต่อลูกพี่ผ่านทางโทรศัพท์ เพื่อให้ออกความเห็นเกี่ยวกับแนวคำถามที่สร้างขึ้นและสิ่งที่ต้องการปรับแนวคำถามที่ได้จึงไม่นับเป็นคำถามที่กำหนดคำตอบหรือกรอบการเล่าเรื่องของแต่ละคนเกินไป ทั้งนี้เพราะภายหลังจากการสัมภาษณ์แล้วอาจจะต้องมีการขออนุญาตเพิ่มเติมอยู่เสมอ ๆ หากข้อมูลที่ได้นั้นยังไม่ชัดเจนพอที่จะใช้ในการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ เรื่องราวของคู่หญิงรักหญิงแต่ละคู่จะถูกสะท้อนออกมาเป็นแต่ละบทภายหลังการถอดเทปสัมภาษณ์ทั้งการสัมภาษณ์เดี่ยวและสัมภาษณ์คู่แล้ว โดยข้อมูลที่ได้จากคำพูดต่าง ๆ ของหญิงรักหญิงจะนำมาประมวลเป็นเรื่องราว และใส่คำพูดของหญิงรักหญิงแต่ละคนที่สะท้อนความคิด การให้ความหมาย และการต่อรองไว้ เพื่อให้สอดคล้องเหตุการณ์ เพื่อวิเคราะห์เรื่องราวของหญิงรักหญิงเป็นคู่ ๆ ภายใต้นวัตกรรมที่กำหนดมาตั้งแต่ต้น

โครงสร้างวิทยานิพนธ์

โดยแบ่งโครงสร้างของวิทยานิพนธ์ไว้ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

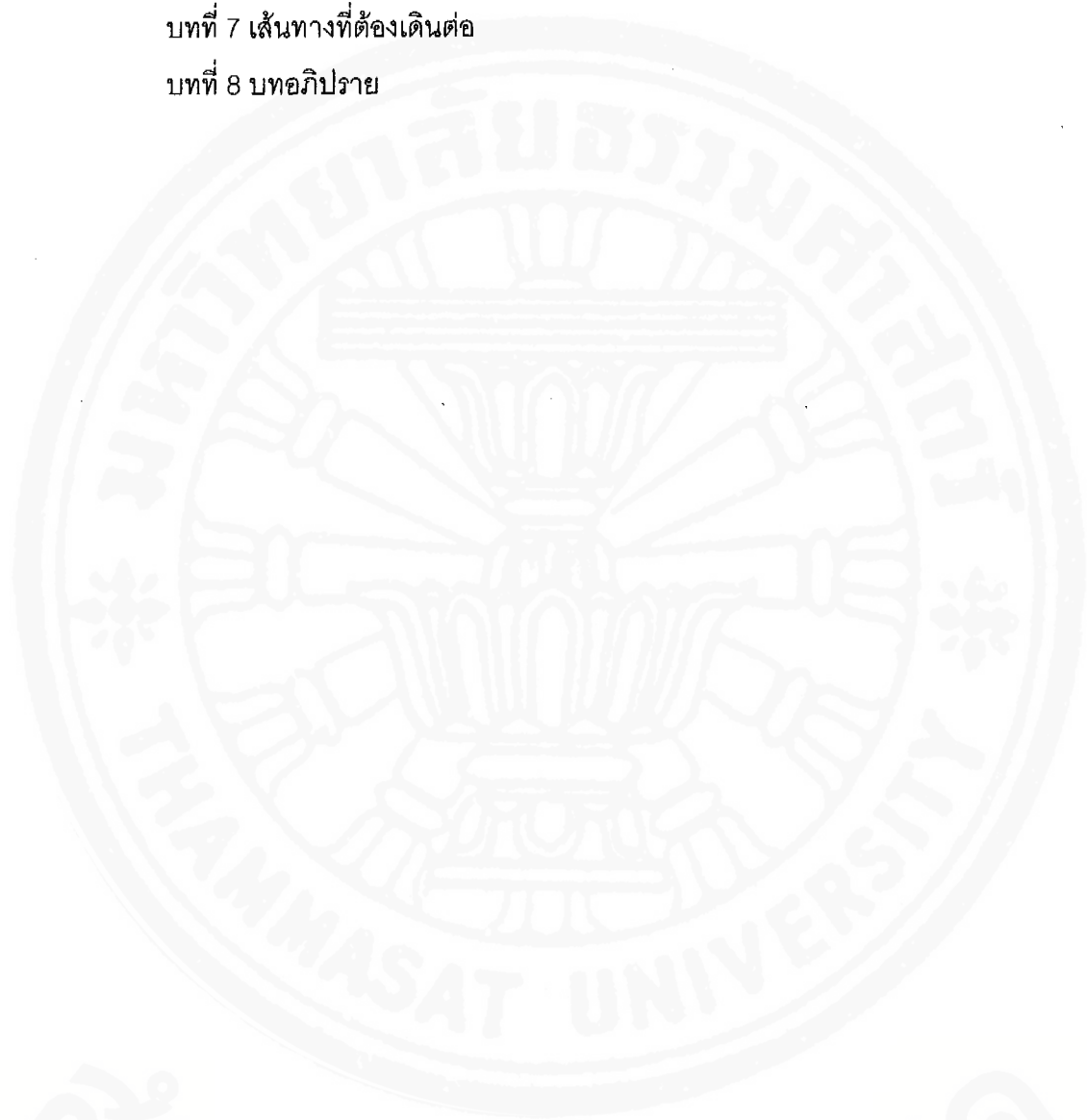
บทที่ 4 หญิงรักหญิงภายใต้หลังคา "บ้าน"

บทที่ 5 เพื่อนสนิท

บทที่ 6 บนเส้นทางรัก

บทที่ 7 เส้นทางที่ต้องเดินต่อ

บทที่ 8 บทอภิปราย

สำนักหอสมุด